

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.124>

JEL classification: A1, G21, G24

UDC: [336.717.061(477):336.76](043.3)

Олександр ЛАВРИК

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна
E-mail: ollavrik@karazin.ua

КРЕДИТНИЙ МЕХАНІЗМ В ФІНАНСОВОМУ ПОСЕРЕДНИЦТВІ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Стаття присвячена дослідженню теоретико-методологічних аспектів аналізу стратегії функціонування кредитного механізму, проведенню аналізу сучасного стану та перспектив його розвитку й розроблені напрями вдосконалення сучасної стратегія створення кредитного механізму фінансовими посередниками в умовах розвитку України.

У роботі розглянуті зміст та особливості діяльності кредитного механізму, створеного фінансовими посередниками, надано опис методів кількісного аналізу його сучасної діяльності, досліджено методи якісного аналізу перспектив розвитку.

Метою статті є організація діяльності кредитного механізму фінансовими посередниками на кредитному ринку, ефективне управління кредитною системою, виконання різних видів сучасного кредитування при врахуванні його важливих правил під час діяльності фінансових посередників.

Метод (методологія). Вирішення поставлених задач здійснюється за допомогою методів оцінки та аналізу ризиків і ефективності функціонування, оцінки фінансово-економічних показників кредиту, системного аналізу, логічного узагальнення, порівняльного аналізу і експертних оцінок.

Результати. Запропоновано використання правил удосконалення кредитного механізму фінансовими посередниками на національному та міжнародному кредитних ринках, як напрямок створення та вдосконалення банківських послуг в сучасній кредитній системі. Розроблено напрями використання кредитних послуг на банківському ринку України.

Ключові слова: межі кредиту; маси кредитних грошей; банківський кредит; об'єм грошової маси; стійкість грошового обігу; позиковий капітал; реальний капітал; правила кредитування.

Вступ

Сучасний кредит є ефективною та особлива форма руху грошей в умовах ринкових стосунків та ринку взагалі. Та цій ринок повинен обслуговуватися особливим та сучасним фондом грошових коштів. Який має назву позиковий фонд. Розкриємо головні джерела формування позикового фонду:

- значне вивільнення грошових коштів, яке обумовлене характером обороту постійної частки оборотного капіталу. Між реалізацією готової продукції і купівлею

нових матеріалів та сировини, палива і запчастин зазвичай проходить якийсь час (наприклад, при здійсненні сезонних закупівель сільськогосподарської сировини: пшениці, цукру, шерсті, олії і таке інше). І після того, як буде реалізація готової продукції, товарів, частина грошової виручки, яка відображає вартість спожитих матеріалів та сировини, осяде у підприємства у вигляді тимчасово вільних грошей;

- інше вивільнення обумовлене характером обігу основного капіталу. Після продажу

© Олександр Лаврик, 2024

Отримано: 04.05.2024 р.

Рекомендовано до друку: 14.05.2024 р.

Опубліковано: 29.05.2024 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Лаврик О. Кредитний механізм в фінансовому посередництві. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 2. С. 124-129. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.124>

товарів частина основного капіталу, що зноситься, осідає у підприємців у вигляді амортизаційного фонду до тих пір, поки не наступить термін оновлення основного капіталу. Якщо, наприклад, станок вартує 100 тис грн. І працює 10 років, то щорічно звільняється в грошовій формі частка вартості цього станку в розмірі 10 тис грн.;

- підприємцеві доводиться протягом декількох років накопичувати грошові кошти, доколе вони не досягнуть розмірів, які необхідні для розширення і збільшення виробництва. Це вкладання грошей в сучасну техніку, нові технології, будівництво нових споруд та корпусів, а можливо бути і великих підприємств;
- між моментом реалізації готової продукції, послуг та товарів підприємством і моментом виплати ним заробітної плати є не великий певний розрив, під час якого також вивільняється частина грошей. І ці засоби також можуть бути джерелом позикового фонду [1].

Необхідно підкреслити, що утворення позикового фонду повинно мати відтворювальну природу у тій частині, де він буде пов'язаний з виникненням тимчасово вільних грошей, які звільнюються в процесі кругообігу як торговельного, так і промислового капіталу. Відтворювальна природа позикового фонду каже про те, що виникнення тимчасово вільного фонду грошових коштів стає об'єктивною потребою. Також є необхідним перетворення на елементи позикового фонду засобів, які можна згадати в інших джерелах: поки грошовий капітал є у вигляді невикористовуваних грошей, він не буде приносити потоку прибутків його власникам та буде втрачати характер капіталу, який перетворюватиметься на мертвий скарб.

Проблемам створення та розвитку кредитного механізму і кредитної системи на міжнародному і національному рівні присвячено багато наукових праць. З них такі провідні світові вчені: Л. Мізес, П. Самуельсон, У. Томпсон, Й. Шумпетер та інші пропонують свої різні думки. Також і українські вчені до яких відносимо наступних вчених, як О. Барановський, О. Васюренко, В. Глущенко, В. Лагутін, В. Міщенко, А. Мороз, А. Ковальчук,

С. Реверчук, М. Савлук, Т. Смовженко та інші, які своїми працями розкривають важливі сучасних питання кредитного механізму.

Мета статті

Метою статті є організація діяльності кредитного механізму фінансовими посередниками на кредитному ринку, ефективне управління кредитними стосунками, виконання різних видів сучасного кредитування при врахуванні його важливих специфік сучасними фінансовими посередниками. Об'єктом дослідження є система кредитного механізму, яку створюють фінансові посередники. Предметом буде теоретичні, методичні і організаційні аспекти кредитної системи фінансового посередництва на кредитному ринку.

Для досягнення сформульованої мети були виконані наступні методи експертних оцінок, логічного узагальнення, системного та порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Значення слова кредит – це є договір між фізичними та юридичними особами про позику або борг. Тому слова «кредит» та «позика» стали синонімами. Можливо виділити ознаки, які констатують суть кредиту:

По-перше, кредитні відносини забезпечують збільшення сучасної вартості, тобто її капіталізацію; ці стосунки існують більше ніж три тисячі років і за цей час кредит став джерелом формування торговельного та промислового капіталу, перетворився і став іманентною формою руху позикового капіталу.

По-друге, звичайна економічна самостійність учасників кредитних відносин, що дає їм функціонувати в умовах економічної відповідальності за свої зобов'язання, самоокупності та самодостатності;

По-третє, рівноправ'я та добровільність суб'єктів кредитних стосунків, створюючи взаємовигідність кредиту і його розвиток по висхідній лінії;

По-четверте, дуже важливу роль в створенні кредитних стосунків буде грати платність кредиту, тобто позичальник повертає кредиторів велику суму вартості, чим сам отримав від нього. Тому платність компенсує кредиторів втрату прибутку у

зв'язку з передачею засобів в чуже розпорядження і можливі збитки. Стимулює позичальника до збільшення ефективності використання отриманих в кредит коштів;

По-п'яте, кредитні стосунки характеризуються дискретністю та переривчатістю на мікроекономічному рівні після повернення отриманого у борг кредиту вони перериваються; на макроекономічному рівні безперервний рух вартості, який позичається, триває безперервно, як безперервний процес відтворення;

По-шосте, кредитні стосунки стають вартісними, і вони не є еквівалентними стосунками та не можуть супроводжуватися рухом еквіваленту, однак і припускають зворотний рух вартості до її початкового положення;

По-сьоме, ознакою кредитних стосунків стає незмінність власника цінностей, завдяки чому вони виникають (кредитодавець залишається власником, а позикоотримувач отримує вартість лише в тимчасове користування) [2].

Важливе питання кредитної теорії пов'язане з визначенням та вивченням меж кредиту. Із сучасної точки зору межі кредиту потрібно розуміти як межу, де відбувається кінець стосункам з приводу поворотного руху вартості, завершення необхідності, де в межах якої кредит постійно зберігає свої сутнісні риси. Після цих меж буде наставати переродження кредиту в "не-кредит", це щось протилежне його основній суті. Необхідно підкреслити і дуже важливу практичну значимість меж кредиту – вона постійно зв'язана з обґрунтуванням точних та правильних шляхів грошового-кредитно регулювання економіки, зменшення та повністю уникнення таких шкідливих явищ, як "недокредитування" та "перекредитування", наслідки цих явищ на усіх рівнях громадського відтворення впливають дуже негативно на темпи економічного зростання, пропорції і структуру. Дуже важливо врахувати також вплив маси кредитних грошей на загальний об'єм грошової маси та важливо указати на стійкість грошового обігу.

Слова "межі кредиту" не потрібно зводити до відділення кредиту від інших економічних

явищ, межа – це основа взаємозв'язку, треба сказати – "риси зіткнення" багатьох категорій, де реалізується їх взаємна дія один на одного. Тому потрібно казати про тимчасово-якісну та просторову межу кредиту. Глянемо на це детальніше.

Економічні межі кредиту. Потрібно розуміти такий рівень розвитку кредитних стосунків в економіці, коли попит і пропозиція буде балансувати при необхідному збереженні стабільної, доступної та помірної для основної більшості нормально працюючих позичальників ставки %. Попит на кредит, який пред'являється економічними суб'єктами при адекватній ставці банківського % стає кількісним вираженням межі нарощування пропозиції кредиту з боку банків (кредиторів), фінансових посередників. Тому динаміка банківського % є основним показником відповідності (чи невідповідності) меж кредиту. Досить високий % означає те, що інтереси позичальників не забезпечуються. Зворотна ситуація означає "перекредитування" економіки, тобто перевищення пропозиції кредитних ресурсів над їх попитом.

Необхідно пов'язати межі кредиту з фінансово-економічними інтересами учасників кредитного ринку, тому що в умовах ринкових стосунків межі кредиту придбають потрібний економічний сенс. Усі інші межі (соціальні, політичні юридичні та ін.) можуть мати свої підстави поза межами економіки. Тому одночасно, в самих фінансово-економічних межах потрібно виділити декілька аспектів розгляду меж кредиту: а) макроекономічну б) мікроекономічну, в) якісну та кількісну. Сучасні автори окремо можуть виділяють зовнішні та внутрішні межі кредиту. Це питання про межі кредиту стає таким же дискусійним, як і питання про функції кредиту. Подивимось перші дві з них.

Макроекономічна межа кредиту дає розуміння межі поширення стосунків з приводу акумуляції та розміщення позикового фонду цілком. Вона формується під впливом комплексу фінансово-економічних показників: 1) розвиток ринкових стосунків; 2) мета і методи державної грошово-кредитної політики; 3) структура і рівень розвитку фінансової системи і стан державних фінансів;

4) об'єм і темпи зростання ВВП і так далі. Завдання фінансово-кредитної теорії є не в кількісному визначенні кожного з економічних показників, а в розробці методологічних підходів до визначення чинників, які чинять вплив на життєве функціонування кредиту в цих економічних умовах, а також встановленню тенденцій розвитку фінансово-кредитних стосунків, виражених кількісною характеристикою меж кредиту у виді зрозумілих загальноекономічних пропорцій.

Макроекономічні межі кредиту стали досить абстрактними межами. Практично робити виводи з макроекономічної теорії для чіткого визначення меж кредиту неможливо. Потрібно умовно сказати, чи витримується ця межа чи ні, по головних загальних критеріях, таких як, динаміка рівня ставки позикового %; рівень та динаміки інфляції; відношенню кредитних вкладень в економіку до об'єму ВВП та об'єму усього капіталу, який є у розпорядженні фінансово-економічних суб'єктів; співвідношенню між темпами зростання банківського кредитування підприємств та ВВП і ін. В питаннях про макроекономічні межі кредиту потрібно виділяти 2 аспекти: яким стала об'єктивна межа (нерозвиненою, вузькою або розвиненою, широкою) та наскільки кредитна практика дотримується цієї межі (не використовує в повному обсязі чи багато використовує її і так ін.) [4].

Мікроекономічна межа кредиту показується поняттями ліквідності банку та кредитоспроможності позичальника. Кредитоспроможність – це економічно обґрунтована кредитомісткість господарського суб'єкту. Кредит став необхідним елементом самовідтворювального процесу, тобто використання кредитних коштів стає нормальною ситуацією та носить стійкий і постійний характер. Здатність повернути позичку визначається комплексом чинників, які впливатимуть на рівень ефективності господарської діяльності позичальника.

Економічна можливість кредитування стримується не тільки вимогами кредитоспроможності позичальника, а також і необхідністю дотримуватися економічно-обґрунтованої межі надання кредиту, тому що

основні кредитні ресурси будуть складати позикові засоби та видача їх в кредит об'єктивно обмежена, і ці засоби банк повинен повернути вкладникам у встановлені терміни. Об'єм і структура кредитів фінансових посередників визначається необхідній здатністю забезпечувати своєчасне і повне погашення своїх зобов'язань. Звідси виникає необхідність вивчати ліквідність комерційних банків (фінансових посередників), її кількісну характеристику, показники що встановлює НБУ у вигляді фінансово-економічних нормативів. Це також створює можливість не порушувати межі кредитування та не впливати на стійкість грошового обігу [3].

Позаекономічні межі кредиту. Показані на практиці межі руху кредитних ресурсів економіки не співпадають з їх теоретичними межами. Потрібно сказати, що тимчасово вільні гроші використовуються не тільки для надання кредитів, та застосовуються для безвідплатного фінансування, яке призведе до порушення зворотності кредитів, їх збереження, та можуть різко знизити ефективність використання кредитних ресурсів. Тоді кредитні ресурси перетворюються на фінансові ресурси.

Так стає, коли поняття грошей як економічній категорії цілком змішується з грошовою формою кредитних відносин, кредитні ресурси дорівнюють до грошових коштів.

Тут слід показати одну обставину. Межа кредиту визначається об'ємом кредитних ресурсів, що склалися в суспільстві. Це означає практично, що активні операції фінансових посередників потрібно ув'язуватися з їх депозитними операціями. Але коли джерелами кредитування використовувалися знову створені ресурси, тобто емітовані засоби. То з'являються антиципативні властивості кредиту, які складаються з його здатності випереджати в часі створення накопичень в грошовій та товарній формах. Ці властивості повинні реалізуватися в процесі емісії платіжних засобів, які носять в сучасних грошових системах в основному кредитний характер. Тому конкретні параметри емісійних кредитів необхідно встановлювати виходячи з вимог економічних законів грошового обігу. Основне, це щоб емісійні кредити не

використовувалися для покриття фінансових збитків підприємств, установ та організацій, що стає результатом неефективності їх господарської діяльності, та на фінансування бюджетного дефіциту і інше. Кредит також може виступати джерелом покриття тимчасової потреби господарюючих суб'єктів в позикових коштах, викликаним нормальним процесом виробництва та обороту товарів. Тобто виділяти у складі функцій кредиту антиципативну (емісійну) функцію окремо не потрібно. Емісійні кредити повинні видаватися під майбутні витрати, та під ще не вироблену продукцію і прямо впливати на сукупну грошову масу. Тому їх об'єм не може бути довільним. Параметри антиципативних (емісійних) кредитів встановлюються, виходячи з вимог економічних законів грошового обігу.

Кредит повинен сам створювати самостійні грошові потоки, що стають складовою частиною єдиного грошового обігу та будуть постійно взаємодіяти з іншими додатками – грошовим та фіскально-бюджетним оборотом, що будучи узятими разом, обслуговуватимуть процес громадського відтворення [5].

Кредитні потоки займають особливе місце в грошовому обігу. І тому завдяки емісійній функції системи фінансового посередництва через кредитні потоки в оборот "вливають" додаткові потоки грошей, які необхідні для розширення інших потоків.

Позиковий капітал відрізняється від звичайних грошей та реального капіталу як купівельний та платіжний засіб. Маса позикових капіталів багаторазово перевищує

грошову масу. Це визначається тим, що кожна грошова одиниця повинна багато разів використовуватися, коли вона залучена у вигляді вкладів у банки. Таким чином, в процесі руху грошей 100 грн. може утворити позикові капітали в сумі 500 або 1000 грн. Це пов'язується із таким явищем, як створенням грошей кредитною системою.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Нарешті, важливу роль в кредитуванні фінансовими посередниками займають правила кредитування. Чіткість їх формулювання та побудови виводять кредитні операції фінансових посередників на ефективний послідовний алгоритм (рішення) перспективних та поточних некомерційних та комерційних проблем. Правила кредитування означають орієнтири та стандартні вимоги для кредитних фінансових посередників. Не потрібно вважати, що ці вимоги постійні і не міняються. Систематизація, структуризація, алгоритмізація, стандартизація, програмування прийомів та способів проведення кредитних операцій повинна відбивати не лише перевірені практикою і сталі фінансово-кредитні орієнтири, але і закономірності діяльності та розвитку кредитного процесу в нових сучасних умовах, які постійно змінюються. Здійснення правил кредитування в нових сучасних умовах неможливе без використання інформаційної техніки, ефективних засобів обчислювальної технології зв'язку, що дозволяють миттєво зв'язатися з позичальником, клієнтом отримати та перерахувати грошові суми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев І. В. Гроші та кредит: навч. посібн. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 312 с.
2. Александрова М. М., Маслова С. О. Гроші. Фінанси. Кредит.: навч.-метод. посібник. Київ: ЦУЛ, 2002. 336 с.
3. Глуценко А. С. Фінанси: навч. посіб. Львів «Магнолія 2006», 2014. 440 с.
4. Зимовець В. В., Зубик С. П., Фінансове посередництво: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 288 с.
5. Дзюблюк О. В., Малахова О. Л. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки: монографія. Тернопіль: Вектор, 2008. 324 с.

REFERENCES

1. Alekseev, I. V. (2017). Money and credit. Lviv.
2. Aleksandrova, M. M. (2002). Money. Finances. Credit. Kyiv.
3. Hlushenko, A. S. (2006). Finances. Lviv.
4. Zymovets, V. V., Zubyk, S. P. (2004). Financial intermediation. Kiev.
5. Dzyublyuk, O. V., and Malakhova, O. L. (2008). Banks and enterprises: credit aspects of interaction in the conditions of market transformation of the economy. Ternopil.

Oleksandr Lavryk, PhD in Economic Sciences, Assistant Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Credit mechanism in financial mediation

Abstract

Introduction. The article is devoted to the study of the theoretical and methodological aspects of the analysis of the strategy of the operation of the credit mechanism, the analysis of the current state and prospects for its development, and the directions for improving the modern strategy of creating a credit mechanism by financial intermediaries in the conditions of the development of Ukraine.

The work examines the content and peculiarities of the activity of the credit mechanism created by financial intermediaries, provides a description of the methods of quantitative analysis of its current activity, and investigates the methods of qualitative analysis of development prospects.

Purpose. the article is the organization of the activity of the credit mechanism by financial intermediaries in the credit market, effective management of the credit system, implementation of various types of modern lending, taking into account its important rules during the activity of financial intermediaries.

Method (methodology). Solving the tasks is carried out using the methods of assessment and analysis of risks and efficiency of functioning, assessment of financial and economic indicators of the loan, system analysis, logical generalization, comparative analysis and expert evaluations.

Results. It is proposed to use the rules for improving the credit mechanism by financial intermediaries on the national credit market as a direction for the creation and improvement of banking services in the modern credit system. Directions for using credit services on the banking market of Ukraine have been developed. The effectiveness of the proposed measures is substantiated.

Keywords: credit limits; mass of credit money; bank credit; volume of money mass; stability of money circulation; loan capital; real capital; lending rules.

Cite as: Lavryk, O. (2024). Credit mechanism in financial mediation. *Economic analysis*, 34 (2), 124-129. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.124>